

Aprūpe mājās – resursi un iespējas

2024. gada aprīlis

Aprūpes līmeņi

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 20. panta otro daļu personām, kurām funkcionālo traucējumu dēļ ir objektīvas grūtības sevi aprūpēt, ir tiesības uz nepieciešamās aprūpes līmenim atbilstošu sociālās aprūpes pakalpojumu.

Likums nosaka četrus aprūpes līmeņus:

- *1. aprūpes līmenis* - personas fiziskās vai garīgās spējas ir mēreni ierobežotas. Nepieciešams minimāls personāla atbalsts noteiktu stundu skaitu nedēļā;
- *2. aprūpes līmenis* - personas fiziskās vai garīgās spējas ir mēreni vai smagi ierobežotas. Nepieciešams neliels personāla atbalsts ikdienā;
- *3. aprūpes līmenis* - personas fiziskās vai garīgās spējas ir smagi ierobežotas. Nepieciešams regulārs personāla atbalsts ikdienā.;
- *4. aprūpes līmenis* - personas fiziskās vai garīgās spējas ir ļoti smagi ierobežotas. Persona pilnībā aprūpējama.

Izvērtējuma aktualitāte un mērķis

Aktualitāte

Rīgas valstspilsētas pašvaldībā aprūpes mājās pakalpojuma saņēmēju skaits materiālā pabalsta veidā samazinās, bet pieaug aprūpes mājās pakalpojuma saņēmēju skaits pakalpojuma sniedzēju veidā. Turklāt, pieaug klientu skaits 4. aprūpes līmenī, kas raksturojas ar komplicētām un plašām aprūpes vajadzībām. Vienlaikus jāatzīst, ka neformālo aprūpētāju zināšanas, prasmes un iemaņas ir neskaidras, atšķirībā no aprūpes mājās pakalpojuma sniedzēju veidā, kur aprūpētāji tiek sagatavoti un apmācīti.

Ņemot vērā minēto situāciju, nepieciešams meklēt veidus un iespējas optimizēt aprūpes mājās nodrošināšanu, nepalielinot izmaksas.

Mērķis

1. Noskaidrot aprūpes pabalsta apjoma ietekmi uz aprūpes pabalsta saņēmēju skaitu
2. Noskaidrot klientu iespējas nodrošināt pašvadītu aprūpi, piesaistot klientam pieejamos resursus.
3. Noskaidrot neformālo aprūpētāju vajadzības pēc atbalsta.

Izvērtējuma process

Jaukta pētījuma metodoloģija

Kvantitatīvais pētījums

- datu analīze

Kvalitatīvais pētījums

- telefonintervijas ar pakalpojuma saņēmējiem/klientiem
- telefonintervijas ar klientu tuviniekiem
- telefonintervijas ar klientu neformālajiem aprūpētājiem

Mērķa grupas:

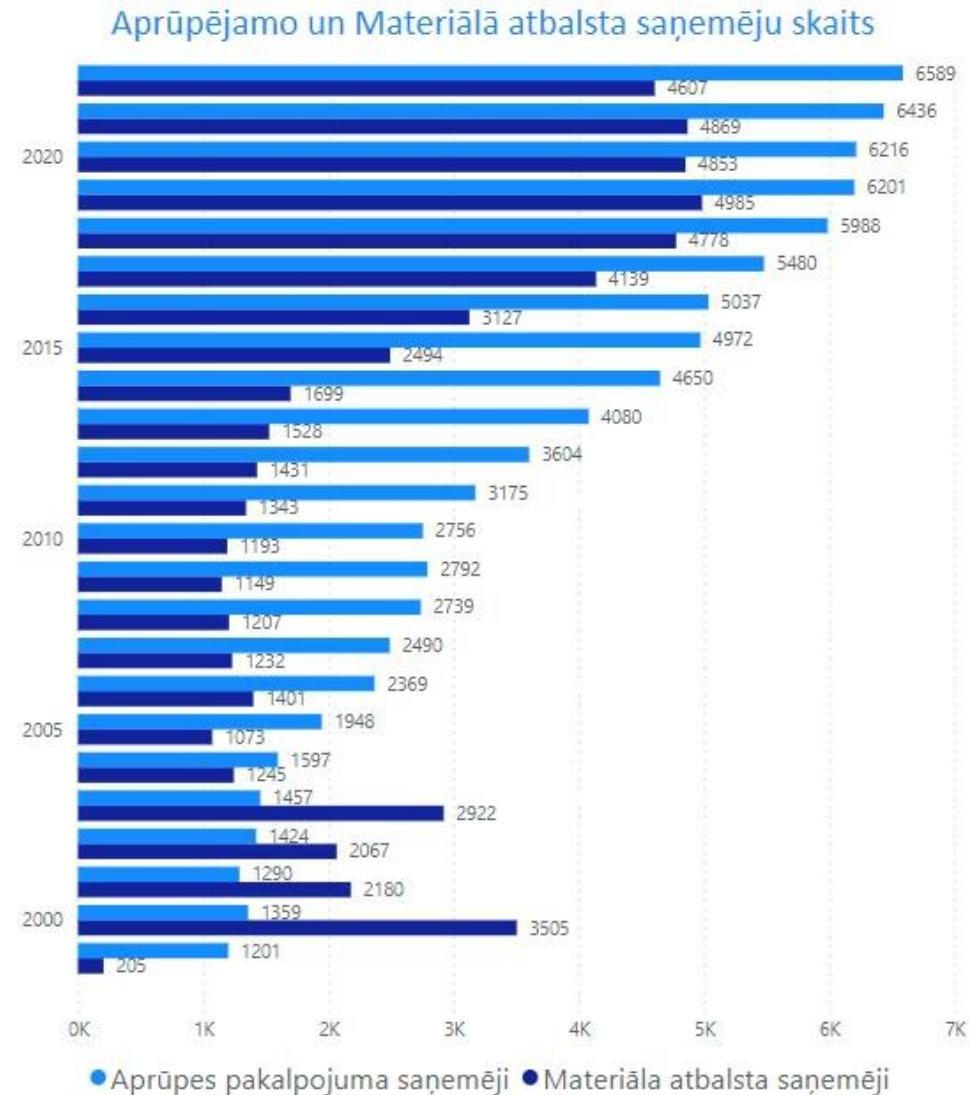
- klienti, kuri saņem aprūpi mājās pakalpojuma sniedzēju veidā
- klientu, kuri saņem aprūpi mājās pakalpojuma sniedzēju veidā, tuvinieki
- klientu, kuri saņem aprūpi mājās pabalsta veidā, neformālie aprūpētāji (TC “Pļavnieki”)

Pētījuma jautājumi

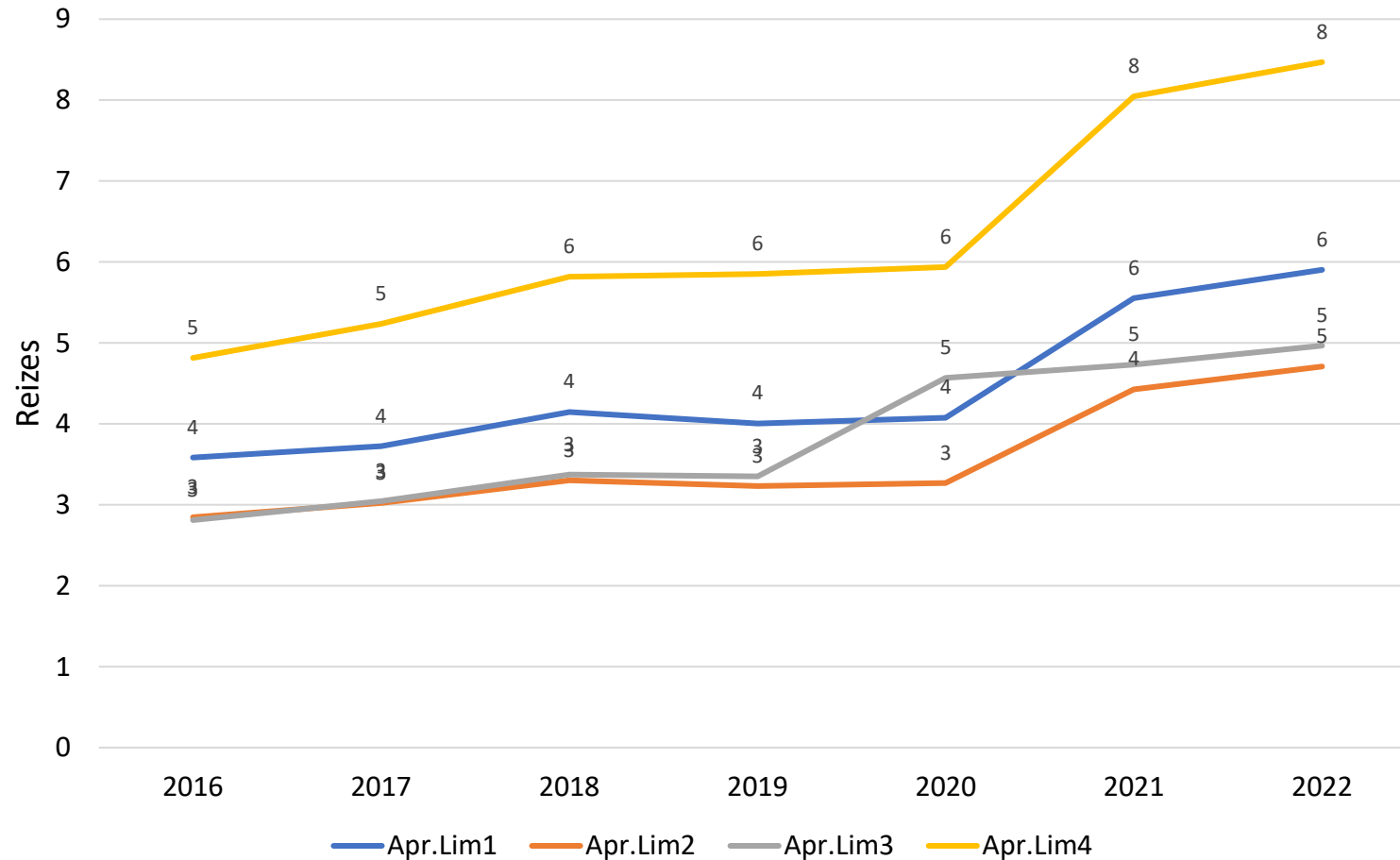
1. Vai pastāv saistība starp aprūpes pabalsta apjomu un pieprasījumu pēc tā?
2. Vai klientiem, kuriem ir vajadzība pēc aprūpes mājās, ir pieejamas personas, kuras var nodrošināt pašvadītu aprūpi (neformālie aprūpētāji)?
3. Kādas ir neformālo aprūpētāju zināšanas un prasmes un vajadzības pēc atbalsta aprūpes nodrošināšanā?

Aprūpes mājās pakalpojuma un pabalsta saņēmēju dinamika

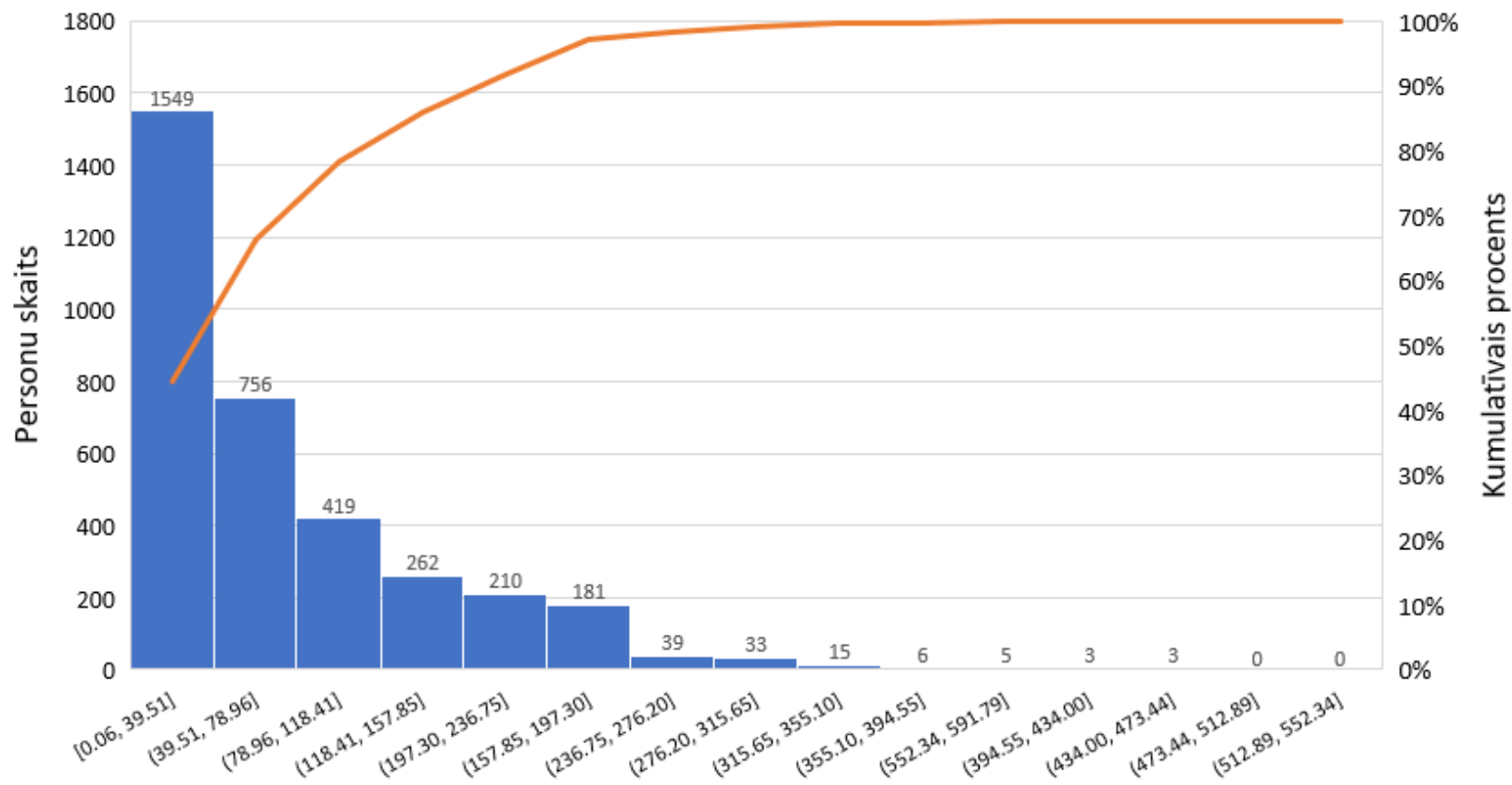
Pēdējos gados materiāla atbalsta saņēmēju skaits samazinās, bet aprūpes pakalpojuma saņēmēju skaits aug, kas varētu būt izskaidrojams ar pabalsta izmēru.

Starpība starp pabalsta un pakalpojuma summu

Līdzmaksājuma apmērs 2022. gadā

- Personas veic līdzmaksājumu: 1,4% (1. līmenis), 1,7% (2. līmenis), 3,5% (3. līmenis) un 0,5% (4. līmenis)
- 80% personām līdzmaksājuma apmērs svārstās līdz 118 EUR (maksimālā aprūpes summa 801 EUR)

Pabalsta pieaugums ņemot vērā inflāciju

Gads	Vidēja inflācija	Pabalsts 1. līmenis	Pabalsts 2. līmenis	Pabalsts 3. līmenis	Pabalsts 4. līmenis
2013	1.3	14.23	28.46	42.69	56.91
2014	0.7	14.41	28.83	43.24	57.65
2015	0.2	14.52	29.03	43.55	58.05
2016	0.12	14.54	29.09	43.63	58.17
2017	2.9	14.56	29.12	43.69	58.24
2018	2.5	14.98	29.97	44.95	59.93
2019	2.8	15.36	30.72	46.08	61.43
2020	0.2	15.79	31.58	47.37	63.15
2021	3.3	15.82	31.64	47.46	63.27
2022	17.3	16.34	32.69	49.03	65.36
2023		19.17	38.34	57.51	76.67

Nosacījumu maiņa

- No pieejamiem kvantitatīviem datiem nevar prognozēt par pabalsta palielinājuma ietekmi uz personu skaita pieaugumu, kas izvēlas pabalstu, jo nav tādu vēsturisko datu (lai vilktu analogijas), ka arī pastāv ļoti svarīgs ierobežojums - pabalsta saņemšanu ierobežo nosacījums par minimālo algu.
- Savukārt, mums ir pieredze ar nosacījumu maiņu un to efektu:
 - 2015. gadā vienādojot nosacījumus aprūpes mājās pabalsta un pakalpojuma saņemšanai, aprūpes mājās pakalpojuma saņēmēju pieaugums samazinājās vidēji no 11% uz 5%, bet pabalsta saņēmēju skaita pieaugums dubultojas. Tas rezultējās vismaz 10% budžeta līdzekļu ekonomijā.
- Savukārt, vidēji 1,5% personas veic līdzmaksājumu aprūpes pakalpojumam. Tas netieši norāda uz potenciālo personu skaitu, kas varētu svārstīties savā izvēlē starp pakalpojumu un pabalstu.
- Jāizskata iespēja mainīt pabalsta nosacījumus, piemēram:
 - nosakot jauno testējamo limitu, piemēram minimālā alga + 15%,
 - vai palielināt testējamo limitu pabalstam, bet pakalpojumam atstāt esošajā apmērā.
 - vai pabalstam vispār atteikties no testēta limita.

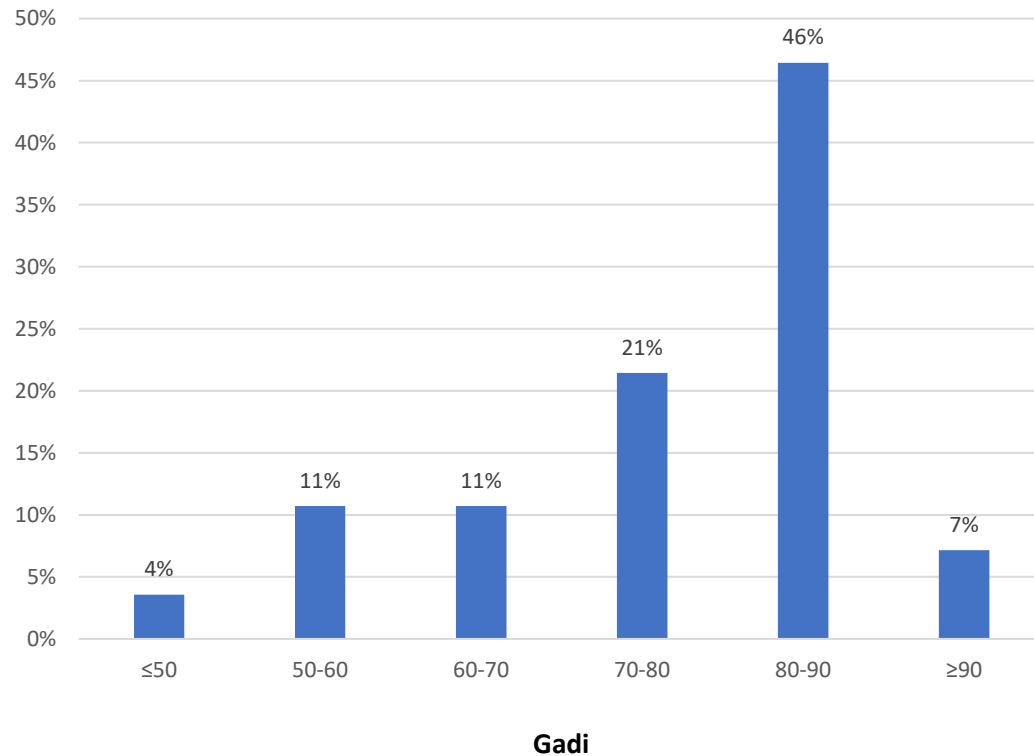
Lai gūtu priekšstatu un noskaidrotu aprūpes mājās klientu un viņu tuvinieku iespējas un gatavību veikt izmaiņas aprūpes mājās pakalpojuma formātā, pētījuma ietvaros 2023. gada oktobrī /novembrī veiktas klientu un viņu tuvinieku intervijas.

Intervētas 82 personas – klienti (55%) un klientu tuvinieki (45%). Trijos gadījumos atbildes sniedz gan klienti, gan viņu ģimenes loceklis.

Respondenti aptaujāti pēc nejaušības principa, vienlīdzīgi no katra aprūpes līmeņa.

Respondentu vecuma grupas

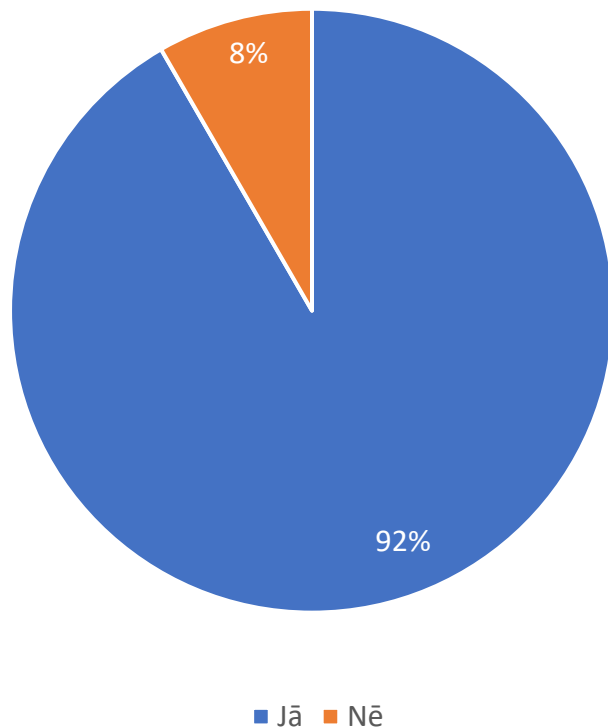
Klientu vecuma grupas

Klienti pārstāv visai plašu vecuma grupu - no 50 līdz 90 gadiem, no kuriem 67%, jeb katri divi no trijiem respondentiem, ir vecumā no 70 līdz 90 gadiem.

Apmierinātība ar aprūpi mājās pakalpojuma sniedzēju veidā

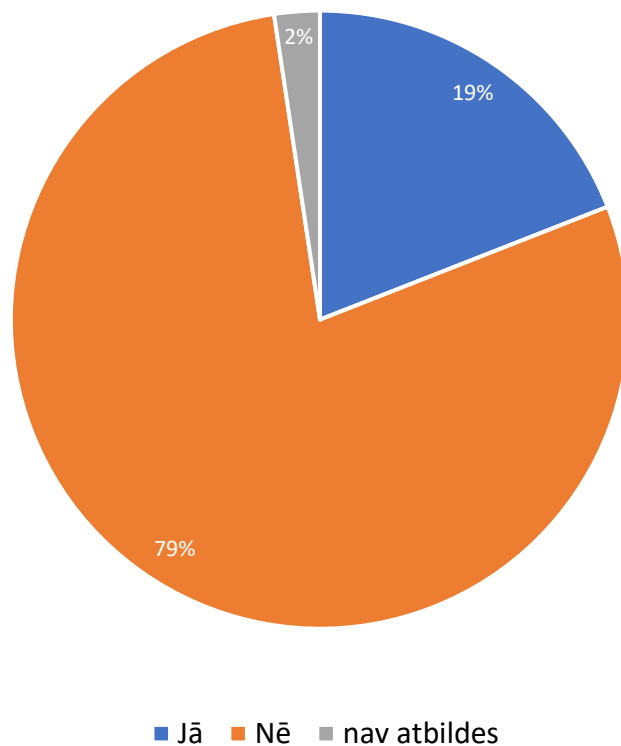
Vai apmierina aprūpe mājās?

Nozīmīgi lielākā daļa respondentu ir apmierināti ar aprūpi mājās pakalpojuma sniedzēju veidā.

Iespēja aprūpi mājās veikt neformālam aprūpētājam

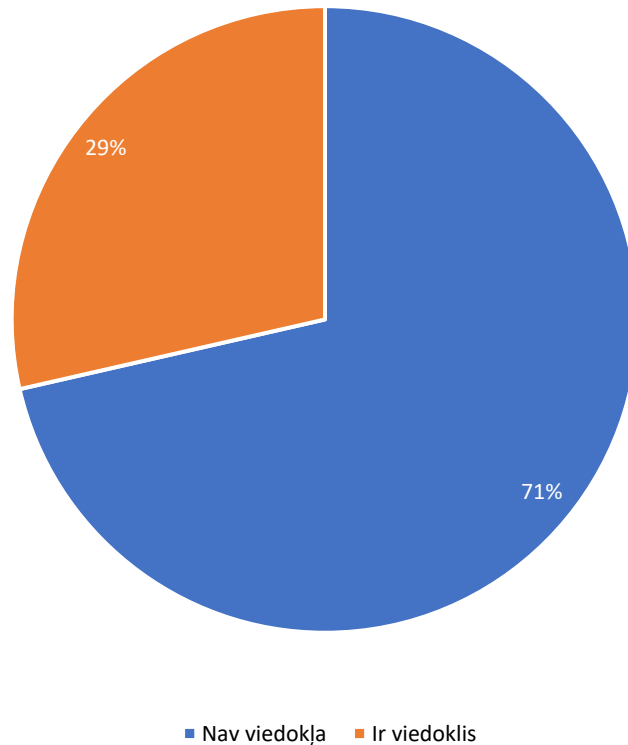
Vai aprūpi varētu veikt tuvinieki?

Nozīmīgi lielākā daļa respondentu (79%) neapsver iespēju aprūpē iesaistīt klientam tuvas, zināmas personas.

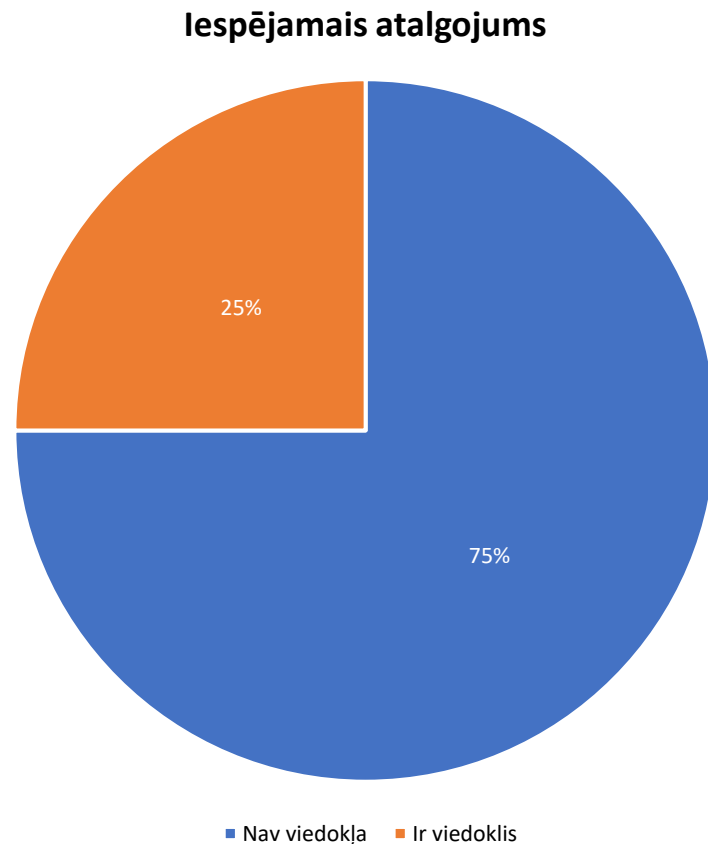
Nosacījumi pašvadītas aprūpes mājās īstenošanai

Kas veicinātu pašvadītas aprūpes īstenošanu?

- 71% respondentu nevar nosaukt/nezin, kādi priekšnosacījumi veicinātu pašvadītas aprūpes mājās īstenošanu.
- Pašvadītas aprūpes veicinoši faktori :
 - **samaksa/alga**;
 - **brīvs laiks** – mazāka slodze nodarbinātībā;
 - **attālums** – tuvinieks dzīvo tuvu.

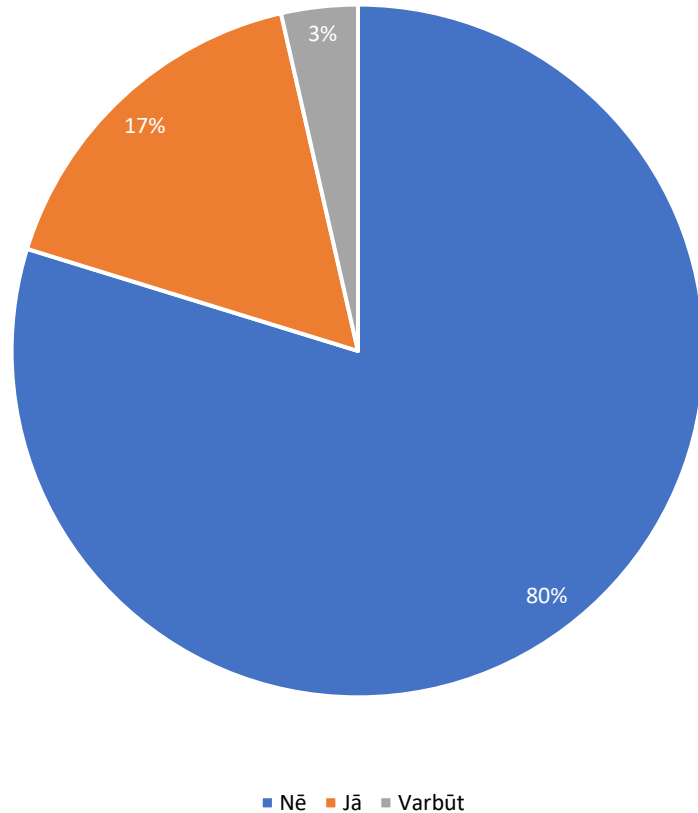
Atalgojums/materiālais atbalsts pašvadītai aprūpei mājās.

- 75% respondentu nav konkrēts viedoklis par pakalpojuma aprūpe mājās finansiālo novērtējumu.
- 25% respondentu izsaka viedokli:
 - 50 euro;
 - minimālā alga;
 - vidējā alga.
- Viedokļi
 - “Algai nav nozīme, jo nav ne laiks, ne iespējas.”
 - “Ne par kādu naudu neaprūpētu, meklētu cilvēku kas to dara.”
 - “Tuvinieki nedrīkst aprūpēt, jo veci cilvēki ir kašķīgi un īpaši pret radiem.”

Pieejamie cilvēkresursi pašvadītas aprūpes mājās nodrošināšanai

Vai ir resursi pašvadītas aprūpes nodrošināšanai?

- Nozīmīgi lielākajai daļai respondentu (80%) nav pieejami cilvēkresursi pašvadītas aprūpes mājās nodrošināšanai.
- **Cilvēkresursu trūkums ir vienlīdz aktuāls visos aprūpes līmeņos.**

Secinājumi

- Nozīmīgi lielākā respondentu daļa **ir apmierināta** ar aprūpes mājās pakalpojumu.
- Būtiski lielākā daļa respondentu **neapsver iespēju** aprūpē iesaistīt klientam zināmas, tuvas personas.
- 4/5 respondentu **nav pieejami cilvēkresursi** pašvadītas aprūpes mājās nodrošināšanai.
- Būtiski lielākā daļa respondentu **nevar nosaukt/nezin**, kādi priekšnosacījumi veicinātu pašvadītas aprūpes mājās realizāciju.

Galvenie faktori, kuri neļauj īstenot pašvadītu aprūpi mājās.

- **Vientulība**

- *“Neviena nav”, “Neviena nav, visi miruši”, “Esmu vientuļš, kaimiņus nepazīstu”, “Neviens mani negrib, tuvinieki izvairās.”*

- **Vecums un slimības**

- *“Visi veci, visi slimī”, “Tuvinieki nav, draugi veci”, “Dēls miris, kaimiņi veci un slimī.”, “Draugi miruši, tuvinieki kas palikuši, paši slimī un veci.”, “Abas ar māsu vientuļas, bērnu nav. Visi, kas vēl dzīvi paši veci.”*

- **Nauda un laiks**

- *“Visi mācās, strādā. Nav laika.”, “Strādāju divos darbos, lai nopelnītu. Nav laika.”, “Visi daudz strādā, lai nopelnītu, nav laiks.”, “Darbs, lai nopelnītu, aizņem visu laiku.”*

- **Attālums**

- *“Visi ārzemēs”, “Ir tuvinieki, bet tālu dzīvo un visi strādā.”, “Brālis vecs, dzīvo Baldonē.”, «Es ar ģimeni dzīvoju ārzemēs, citu tuvinieku nav.”, «Mazbērni ārzemēs, māsa laukos un netiek apciemot.»*

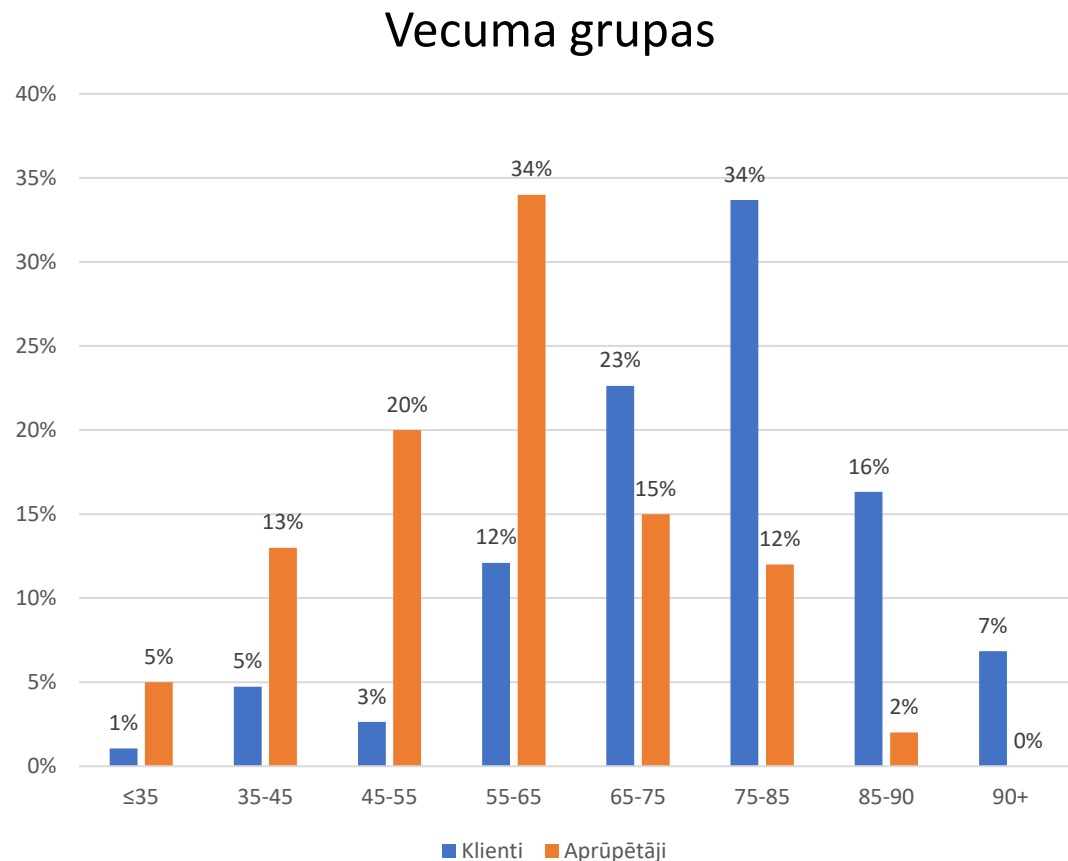
Faktori ir vienlīdz aktuāli visos aprūpes līmeņos

Lai noskaidrotu esošo neformālo aprūpētāju zināšanas, prasmes un informētību aprūpes jautājumos, kā arī noskaidrotu nepieciešamo atbalstu, 2024. gada martā - aprīlī tika veikta TC “Pļavnieki” klientu, kuri saņem aprūpes pakalpojumu pabalsta veidā, neformālo aprūpētāju telefonaptauja

Aprūpi mājās materiālā atbalsta veidā TC “Pļavnieki” saņem 367 klienti

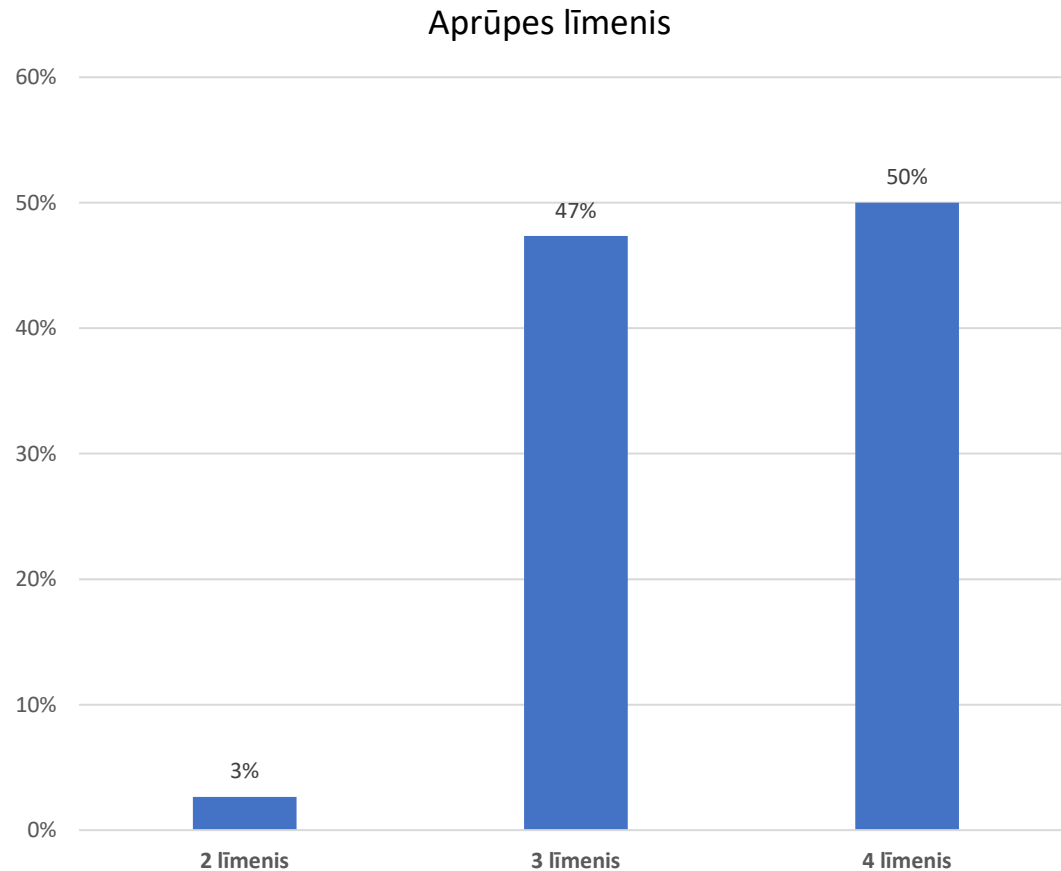
Telefonaptauja veikta ar tiem neformālajiem aprūpētājiem, kuru kontaktinformācija bija pieejams, kopā 163 respondenti

Klientu un neformālo aprūpētāju vecuma grupas

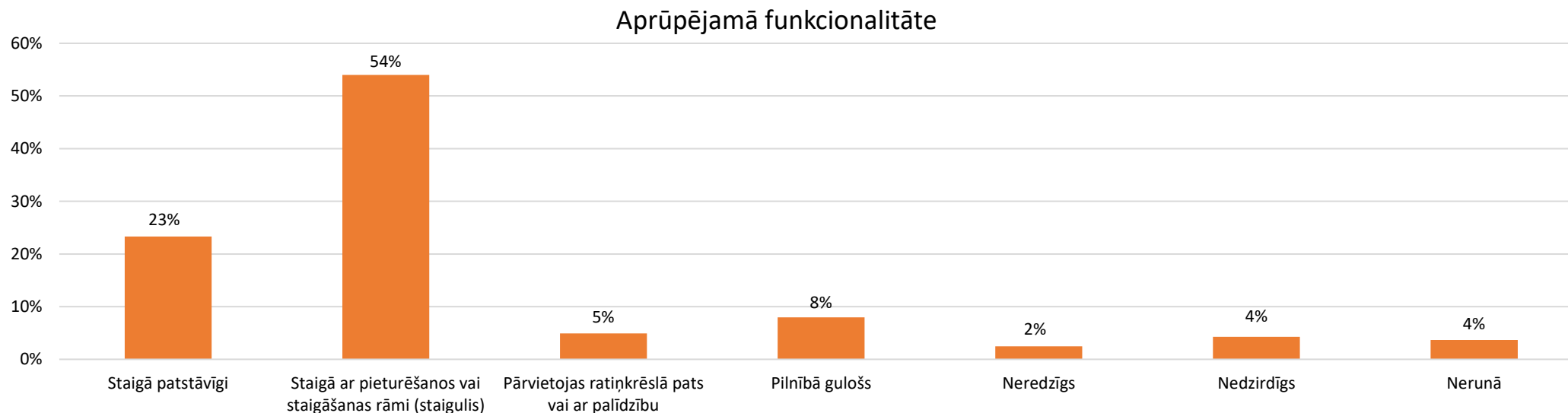
- Klientu vecuma grupu amplitūda ir plaša – no 35 līdz 90 un vairāk gadiem.
- Trešā daļa klientu ir vecumā no 75 līdz 85 gadu vecumam
- 34% aprūpētāju ir vecumā no 55 – 65 gadiem – parasti bērni.
- 29% aprūpētāju ir vecumā no 65 – 90 gadiem – parasti dzīvesbiedri, brāļi/māsas.
- Nedaudz vairāk par pusi (54%) neformālo aprūpētāju ir vecumā no 45-65 gadiem.

Aprūpes līmeņi

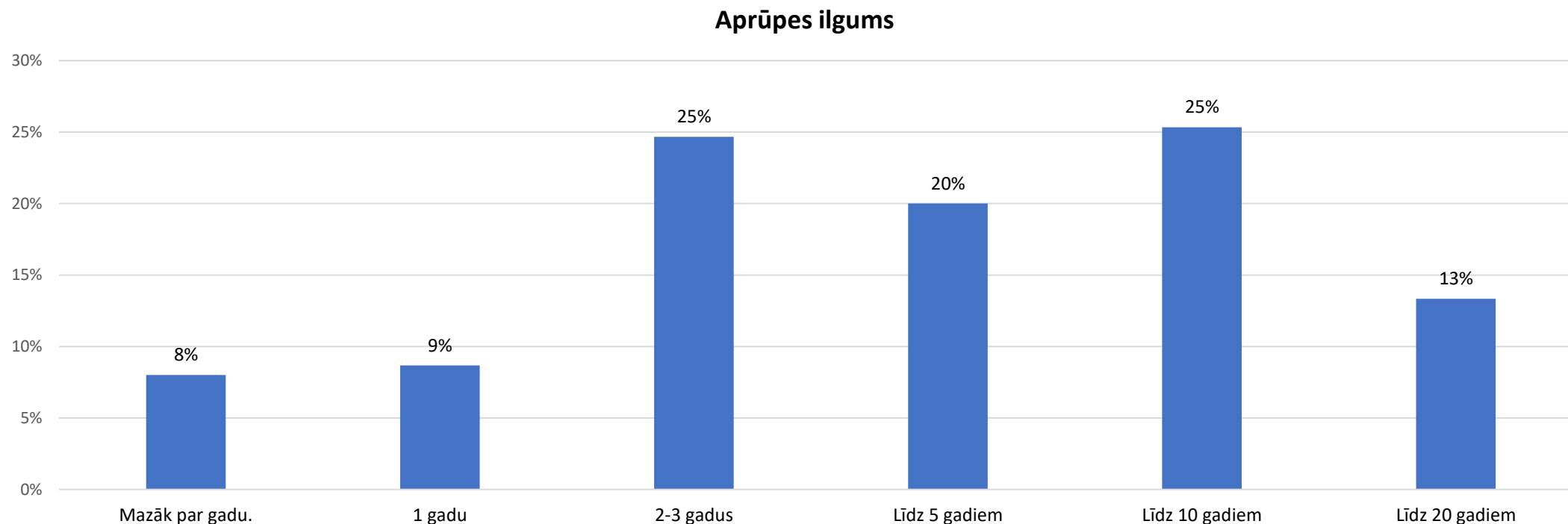
- Pamatā, respondenti pārstāv 3. (47,3%) un 4. (50%) aprūpes līmeņi
- Niecīgs skaits klientu saņem 2. aprūpes līmeņa pakalpojumu
- Nevienam no klientiem nav 1. aprūpes līmeņa

Klientu funkcionālie traucējumi

- 23% - ceturtdaļa aprūpējamie pilnībā pārvietojas paši, kā arī, lielākoties, spēj sevi paši aprūpēt.
- 8%, jeb katrs 12 klients ir pilnībā gulošs.
- 54% aprūpējamie pārvietojas ar atbalstu. Pēc respondentu teiktā, pamatā, uzturas tikai savā dzīvoklī.

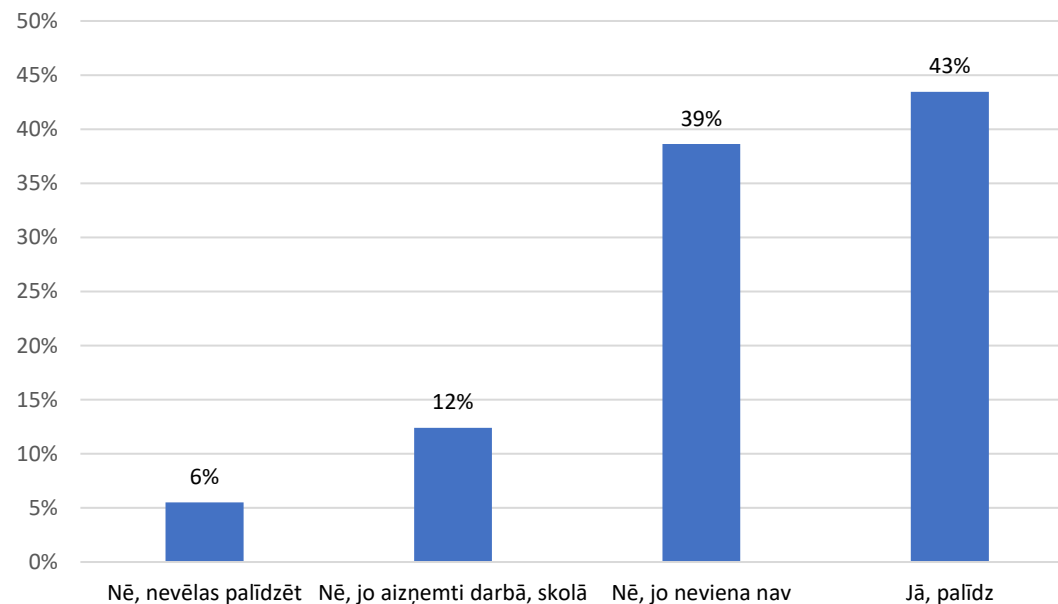
Aprūpes veikšanas ilgums

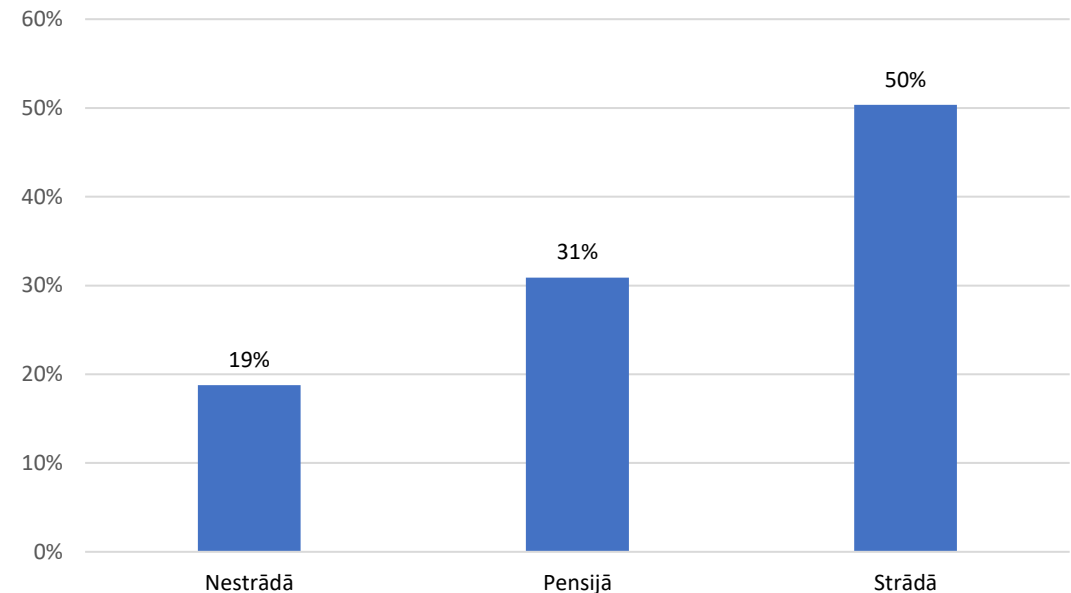
- 70% klienti aprūpi saņem no 2 līdz 10 gadiem.
- 13%, jeb katrs septītais klients aprūpi saņem vairāk kā 10 gadus.
- Kopumā, lielākā daļa respondentu aprūpi klientiem nodrošina ilgstoši.

Neformālo aprūpētāju nodarbinātība un atbalsts

Ģimenes, tuvinieku, paziņu atbalsts aprūpes veikšanā

Aprūpētāja nodarbinātība

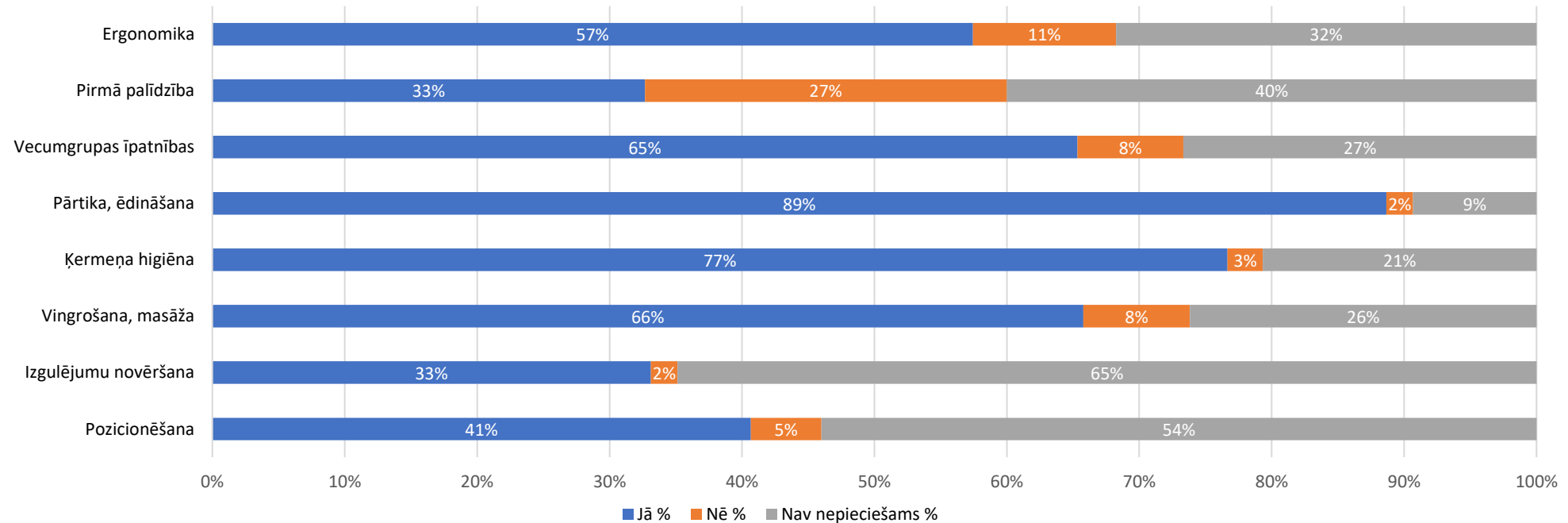

- 43% saņem atbalstu tuvinieku aprūpē.
- Vairāk, kā puse (57%) aprūpētāju tuvinieku atbalstu nesaņem.

- 50% aprūpētāji ikdienā veic algotu darbu.
- Trešā daļa (31%) respondentu ir sasnieguši pensijas vecumu.

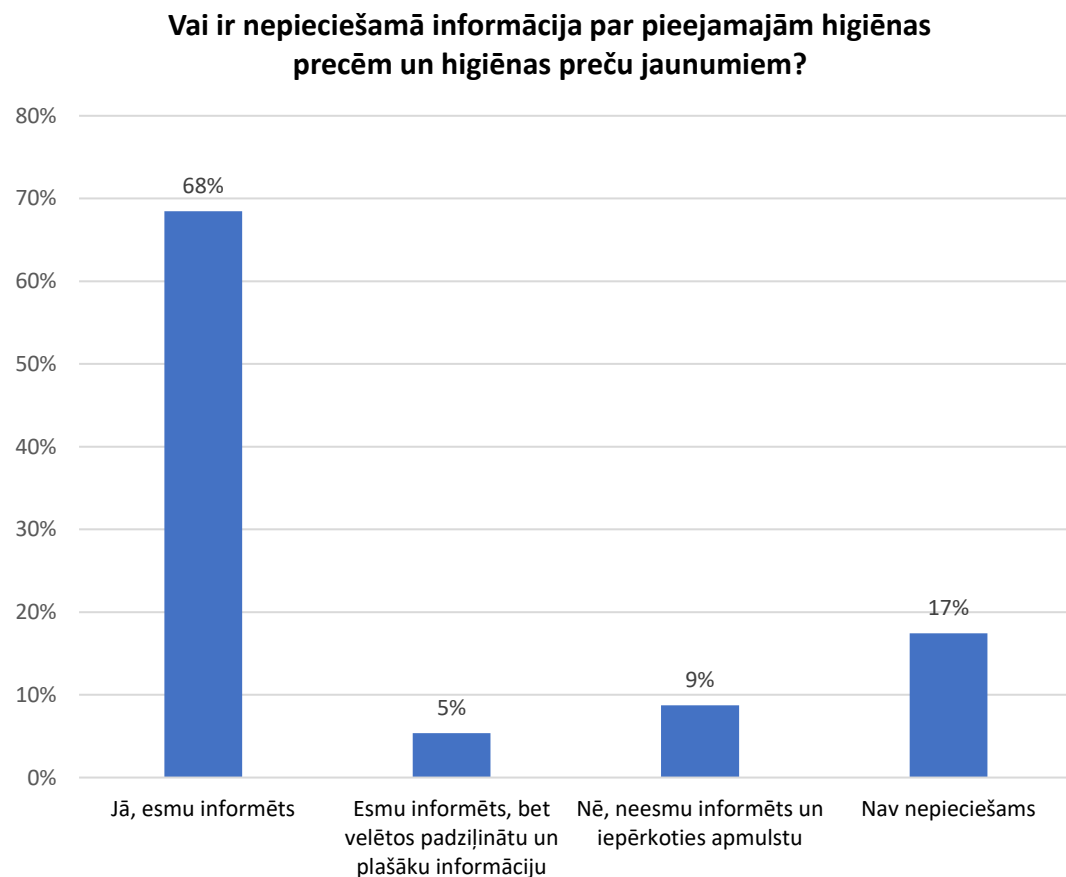
Aprūpētāju zināšanas un prasmes

Vai ir nepieciešamās zināšanas un prasmes?

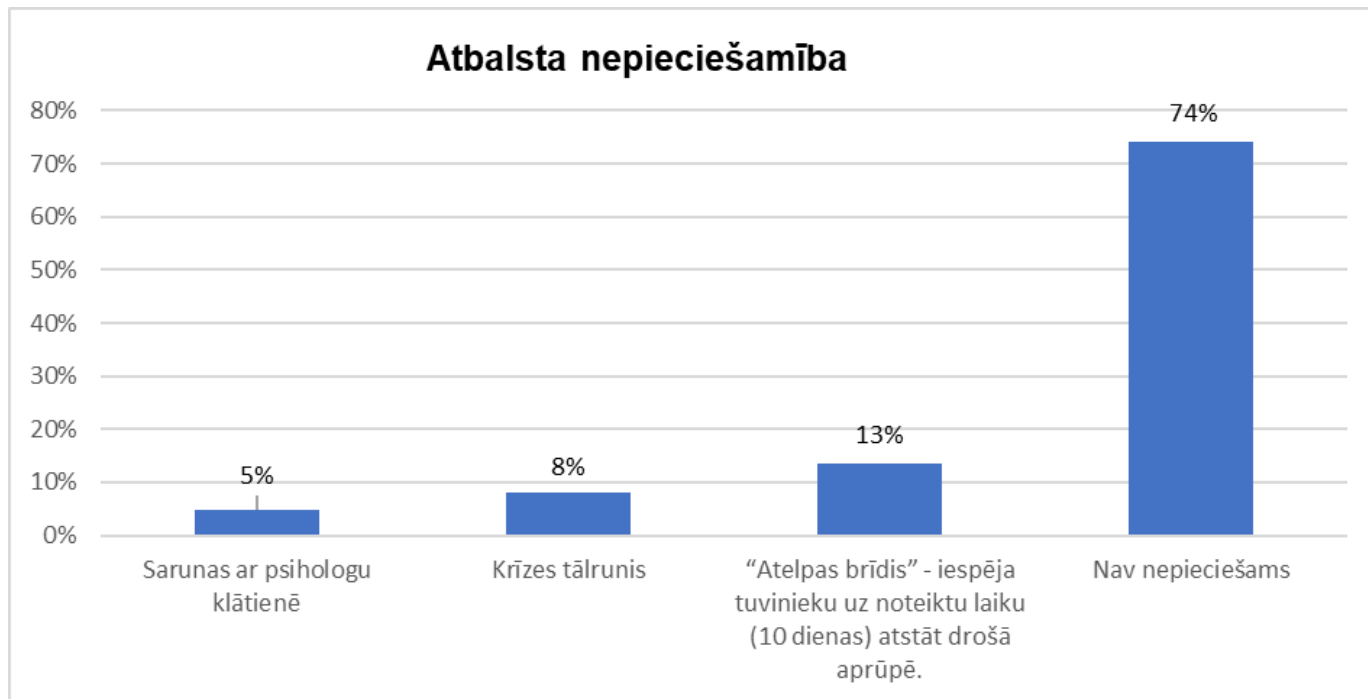
- Lielākā daļa atbilžu «Jā» pārsniedz 50%, kuros respondenti apstiprina savas zināšanas un prasmes dažādos aprūpes jautājumos.
- Respondenti vismazāk zinoši ir pirmās palīdzības sniegšanā – 33%.

Aprūpētāju informētība

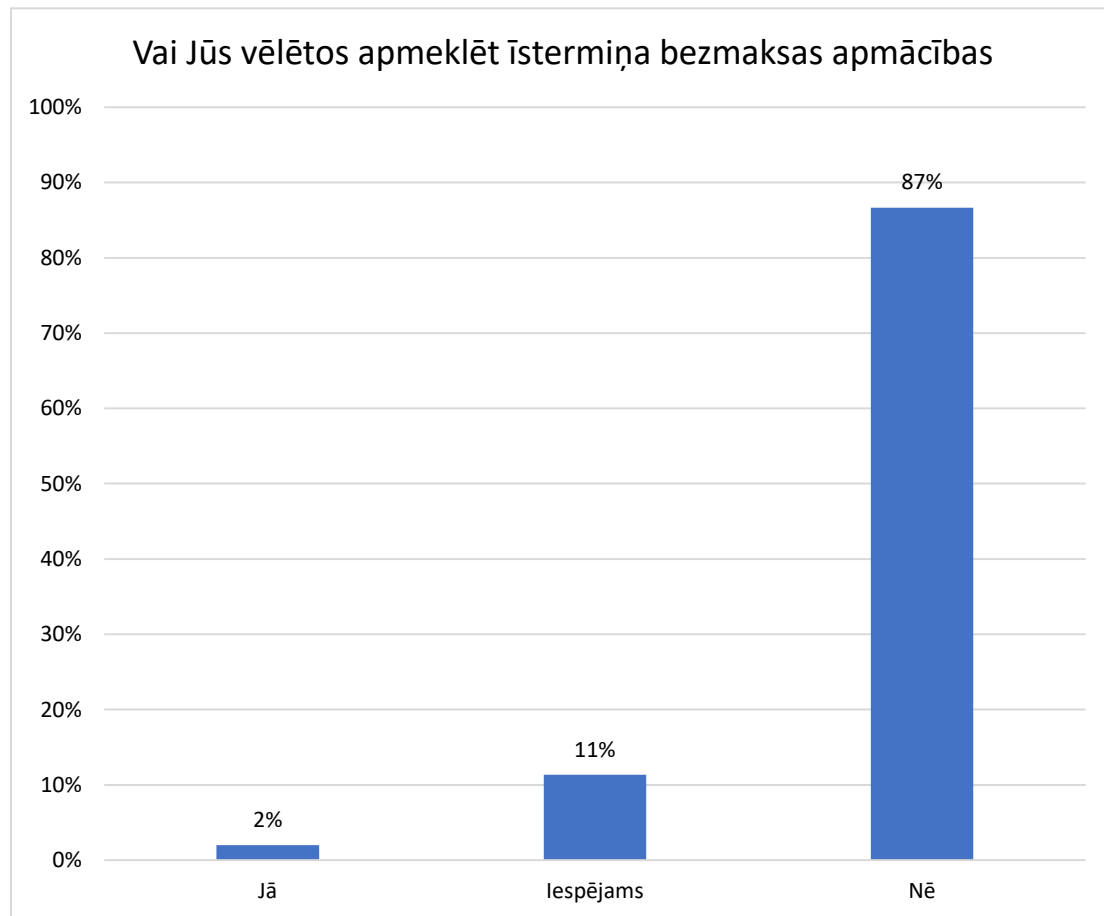
- Lielākā daļa respondenti (68%) uzskata, ka ir informēti par aprūpē nepieciešamajām higiēnas precēm.
- Kopā, 14% nav pārliecināt, ka zina un prot izvēlēties nepieciešamās higiēnas preces.
- 17% respondenti atbild, ka aprūpējamajam, šobrīd, higiēnas preces nav nepieciešamas.

Atbalsts neformālajiem aprūpētājiem ikdienā aprūpējot tuvinieku

- **Lielākā daļa - 74% respondentu uzskata, ka papildus psihoemocionāls atbalsts nav nepieciešams.**
- 5% aprūpētāju vēlētos psihologa konsultācijas klātienē.
- 8% iespēju zvanīt krīzes situācijās.
- 13% respondentu ir nepieciešams “Atelpas brīdis” vienu reizi gadā.

Nepieciešamība apgūt aprūpes prasmes un zināšanas

- 2% respondenti pārliecinoši izteica vēlēšanos piedalīties apmācībās.
- 11% uzskata, ka apmācības varētu būt noderīgas un iespējams tajās piedalītos, bet attālināti.
- **Lielākā daļa – 87% respondenti uzskata, ka apmācības nav nepieciešamas.**

Secinājumi (1)

- Pakalpojuma *aprūpe mājās* materiālā atbalsta veidā **klientu vecuma amplitūda ir plaša** - no 35 līdz 90 un vairāk gadiem, kurus aprūpē tuvinieki vecumā no 35 līdz 75 gadiem.
- Klientiem ir noteikts **3. un 4. aprūpes līmenis**, un lielākā daļa **aprūpi saņem ilgstoši** – no diviem līdz desmit gadiem.
- Lielākā daļa aprūpētāju ir pārliecināti, ka **psihoemocionāls atbalsts nav nepieciešams**.
- Respondenti uzskata, ka **ilgstoši (2-10 gadi) rūpējoties par tuvinieku ir apguvuši nepieciešamās zināšanas un prasmes aprūpes jautājumos**, kā arī ir informēti par aprūpē nepieciešamajām higiēnas precēm.

Secinājumi (2)

Nozīmīgi lielākā daļa respondentu (87%) uzskata, ka **apmācības nav nepieciešamas**. Izkristalizējas četras atbilžu grupas, kuras skaidro respondentu izvēli:

1. tuvinieks tiek **aprūpēts ilgstoši**, vai arī aprūpētājam ir iepriekšēja pieredze aprūpējot citus tuviniekus, līdz ar to ir iegūta pieredze, prasmes un zināšanas;
2. aprūpētājam vai atbalsta personām ir **medicīniskā izglītība**;
3. plaši pieejami **i-neta resursi**;
4. **negrib piedalīties** apmācībās nepaskaidrojot iemeslu “*Negribu, tādēļ, ka negribu!*”.

Kopsavilkums

- **Pastāv varbūtība, ka, mainot aprūpes pabalsta saņemšanas nosacījumus, samazināsies aprūpes mājās pakalpojuma veidā saņēmēju skaits un palielināsies to klientu skaits, kuri saņems aprūpes mājās pakalpojumu pabalsta veidā.**
- Vidēji **1,5% personas varētu svārstīties** savā izvēlē starp pakalpojumu un pabalstu.
- Nospiedošais vairākums aptaujāto klientu **ir apmierināti** ar aprūpi mājās pakalpojuma veidā.
- Būtiski lielākā daļa respondentu **neapsver iespēju** aprūpē iesaistīt klientam zināmas, tuvas personas.
- 4/5 respondentu **nav pieejami cilvēkresursi** pašvadītas aprūpes mājās nodrošināšanai.
- Vairākums aptaujāto neformālo aprūpētāju uzskata, ka ilgstoši (2-10 gadi) rūpējoties par tuvinieku **ir apguvuši nepieciešamās zināšanas un prasmes aprūpes jautājumos un apmācības nav nepieciešamas.**